

Kapitola 10

Státy východní dimenze Evropské politiky sousedství v české zahraniční politice

Elsa Tulmets

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE EVROPSKÉ POLITIKY SOUSEDSTVÍ (ENP) V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA

V uplynulých letech nepředstavovaly země rozkládající se na území mezi Evropskou unií a Ruskem pro českou zahraniční politiku jednu z hlavních priorit (viz vydání této ročenky 2007 a 2008), přesto přinejmenším v první polovině roku 2009 zájem o tuto oblast vzrostl. Jedním z důvodů bylo zahájení české diskuse o válce mezi Gruzii a Ruskem (srpen 2008) a dále pak skutečnost, že východní Evropa patřila mezi priority českého předsednictví EU (leden–červen 2009). Tento zájem však kromě toho souvisí i s několika dalšími událostmi, jako např. se zastavením dodávek plynu na Ukrajině na začátku roku 2009 a se zahájením programu Východní partnerství (7. 5. 2009). Tak vznikla příležitost diverzifikovat a posílit bilaterální ekonomické a kulturní vztahy v tomto regionu a diskutovat o české vizové politice ve státech z této oblasti, Ukrajině a Moldavsku v době, kdy česká ekonomika začala pociťovat dopady světové finanční krize.

Mezi prioritními oblastmi českého předsednictví, představenými v roce 2007,¹ byla východní Evropa v pozadí dvou důležitějších okruhů, tedy transatlantických vztahů a západního Balkánu (část Evropa jako globální partner). Toto téma bylo, na rozdíl od dvou výše zmíněných, spíše předmětem zájmu úzké skupiny aktérů (úředníků, expertů z think-tanků a nevládních organizací) než námětem diskusí, které by zajímaly českou veřejnost a vládnoucí politiky (viz ročenky 2007 a 2008). Od poloviny roku 2008 a v průběhu českého předsednictví EU ovšem východní Evropa získala nový rozměr, neboť byl zahájen projekt Východního partnerství. Vzhledem k velkým očekáváním ostatních unijních partnerů se tato problematika stala tématem pro

české politiky i česká média. Náhle se objevila dosud nepokrytá oblast, kde se Česká republika mohla aktivněji angažovat.

Jak ukázaly předešlé analýzy tohoto tématu (viz ročenky 2007, 2008), čeští politici odpovídající za české předsednictví EU, zejména premiér i místopředseda vlády ČR Alexandr Vondra, stejně jako veřejnost, měli větší zájem zlepšovat transatlantické vztahy než utužovat vztahy s východními sousedy. V této souvislosti bylo vyhlášení Východního partnerství vnímáno jako možnost rozvíjet dále logiku východního rozšiřování EU a definování jasnější pozice vůči Rusku. V důsledku toho lze, přinejmenším v rovině oficiálního diskurzu, od roku 2008 pozorovat postupnou evropeizaci členů ODS. Ovšem jakmile skončil summit o Východním partnerství, česká veřejnost i média se začaly více zajímat o sestavování nové vlády než o nově definované vztahy mezi EU a jejími východními sousedy. Není tedy žádným překvapením, že ministerstvo zahraničních věcí, podporované internacionalisty (Strana zelených za Karla Schwarzenberga) a následně kontinentalisty (ČSSD za Jana Kohouta), bylo jediným ministerstvem, které i nadále vedlo řadu oficiálních bilaterálních setkání. Ve spolupráci s liberálním ministerstvem průmyslu a obchodu, jež si začalo osvojovat internacionalistická východiska, a dále pak velmi angažovanými nevládními organizacemi se MZV podařilo zlepšit ekonomické vztahy především se čtyřmi zeměmi – Ukrajinou, Gruzii, Moldavskem a Běloruskem, jimž ČR poskytovala bilaterální pomoc.

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE ENP: AGENDA A UDÁLOSTI

Multilaterální témata

Politika EU a české předsednictví EU

Vzhledem k českému předsednictví EU hýbala politikou státu v první části roku 2009 výrazně evropské témata. Hned v prvních dnech předsednictví, přinášejícího nové úkoly, česká vláda musela řešit zásadní krizi ve východním sousedství Unie (více viz v kapitole *Rusko v české zahraniční politice* v této publikaci). Zde lze shrnout, že české předsednictví vynaložilo veškeré úsilí, aby se krize vyřešila, aby při jednání s Ruskem drželo pevnou pozici a aby v konfliktu zastupovalo zájmy EU. Ačkoli se čeští politici o tento problém původně nezajímali, náhle se ocitli v situaci, kdy ji vzhledem k předsednictví museli intenzivně řešit. Zároveň se objevily možnosti rozvíjet českou politiku v tomto regionu (viz níže).

Po zažehnutí krize jeden z českých diplomatů prohlásil, že v důsledku těchto událostí budou jednání o asociační dohodě mezi Ukrajinou a Evropskou unií trvat zřejmě celý rok.² 13.–14. 2. 2009 premiér Topolánek navštívil Ázerbájdžán a Střední Asii, aby tam prodiskutoval projekt plynovodu Nabucco a přípravy březnového summitu EU o energetické bezpečnosti.³ 20. března se Rada EU shodla na uvolnění a rozdělení 5 mld. EUR na energetické projekty (z této částky půjde 35 mil. EUR, tedy cca 950 mil. Kč, na vybudování dalších plynových zásobníků v ČR) a potvrdila plán vyčlenit v letech 2010–2013 na projekty Východního partnerství 600 mil. EUR (16,1 mld.

Kč).⁴ 23. března ukrajinský prezident Viktor Juščenko podepsal dohodu s EU o pomoci s modernizací plynovodu.

Přestože Česká republika v uplynulém roce silně kritizovala běloruský politický režim, v průběhu svého předsednictví se překvapivě intenzivně angažovala v tom, aby se Bělorusko podařilo znovu zapojit do konstruktivního dialogu s Evropskou unií (viz rovněž níže v podkapitole věnované Bělorusku). V tom lze opět spatřovat znaky evropeizace vládnoucí politické elity, která je v souladu s pozicí Evropské komise upřednostňující politický dialog. ČR podporovala myšlenku, že sankce vůči Bělorusku by měly skončit, tak aby země mohla být zastoupena na pražském summitu a účastnit se Východního partnerství. Tato pozice je do jisté míry v souladu s přístupem francouzského předsednictví, v rámci něhož prezident Sarkozy pozval v červenci 2008 na zahajovací summit Unie pro Středomoří nejvyšší představitele dvou autoritářských režimů, Sýrie a Libye. Dle dostupných informací však MZV udělalo několik kroků k otevření dialogu s Běloruskem již na začátku roku 2008.⁵ V únoru 2009 MZV informovalo, že Evropská unie v březnu zhodnotí, jak běloruský režim Alexandra Lukašenka postupuje na cestě k demokracii a zda je vhodné ukončit vůči němu sankce.⁶ 2. března informoval v Praze předseda běloruského Helsinského výboru, Aleh Hulak, že situace v oblasti lidských práv v Bělorusku se za poslední půlrok zlepšila.⁷ Během neformálního summitu ministrů zahraničních věcí států EU, který se konal 27. 3. 2009 na jihočeském zámku v Hluboké nad Vltavou, ministr Schwarzenberg zahájil debatu o možné účasti Běloruska na unijním summitu o Východním partnerství.⁸ V dubnu pak navštívil Minsk, aby tam tuto otázku projednal a Bělorusko na summit oficiálně pozval.⁹ Tím se potvrdila pozice Evropské komise, a potažmo i celé EU, že metoda „cukru“ v podobě ekonomické spolupráce jí poskytne více možností tlaku na další demokratizaci běloruského režimu než pokračování sankcí.¹⁰ Následně se uskutečnila diskuse o tom, zda by Unie svolila k tomu, aby přijel sám prezident Lukašenko. Prezident Klaus nicméně neustoupil a hájil svou pozici: „*Pokud za Bělorusko přijede do Česka na summit EU a Východního partnerství prezident Alexandr Lukašenko, nepodá mu ruku a nepřijme ho ani na Pražském hradě.*“¹¹ Bělorusko nakonec zastupovali první náměstek předsedy vlády Uladzimir Semaško a ministr zahraničních věcí Sjarhej Martynav.¹²

Vzhledem k tomu, že lidská práva a Moldavsko patří k dlouhodobým prioritám české zahraniční politiky, česká pozice byla v souladu s pozicí EU a mohla se plně se v této otázce angažovat. České předsednictví EU v dubnu vyjádřilo znepokojení nad událostmi v Moldavsku, kde propukly bouřlivé demonstrace na protest proti ohlášenému vítězství komunistů ve volbách.¹³ Český premiér M. Topolánek 15. dubna telefonicky hovořil s moldavským prezidentem Vladimírem Voroninem a potvrdil, že zemi, v níž výsledky nedávných parlamentních voleb vyvolaly vlnu nepokojů, navštíví 22. dubna osobně.¹⁴ V průběhu své dubnové návštěvy premiér vyslechl názor moldavské opozice na povolební situaci v zemi a měl i jednání s premiérkou Zinaiidou Greceaniiovou a prezidentem Voroninem.¹⁵

Měsíc před summitem o Východním partnerství vicepremiér Vondra prohlásil, že Východní partnerství je strategickým cílem „*posílit suverenitu, nezávislost, demokracii a tržní ekonomiku v těchto zemích.*“¹⁶ Zdůraznil, že ani jedna ze zmíněných post-sovětských republik zatím není připravena na členství v Unii a Východní partnerství

by mělo „přemostit dobu“ do vzdálené budoucnosti, kdy budou případně moci být takové rozhovory zahájeny.¹⁷ Hlavním cílem summitu (květen 2010) bylo zahájit novou evropskou politiku vůči Východu, podpořenou odpovídajícím rozpočtem a institucemi. EU nabízela dohody o přidružení, zóny volného obchodu, snadnější poskytování vstupních víz do evropského bloku a další doplňkové ekonomické a sociální programy.¹⁸ Navzdory tomu, že někteří z klíčových politiků summit nechtěli či nemohli navštívit,¹⁹ se řada komentátorů shodla na tom, že šlo o „vrchol“ či „hlavní úspěch“ českého předsednictví. Setkání se účastnila i německá kancléřka Merkelová, která tím iniciativě vyjádřila silnou německou podporu a dokonce před všemi účastníky summitu blahopřála premiéru Topolánkovi k dobré spolupráci,²⁰ zatímco francouzský prezident Sarkozy tisk informoval, že se jednání nemůže zúčastnit, aby tím projevil nezájem o východní otázky a opětovnou francouzskou kritiku českého předsednictví.

České předsednictví se rovněž zapojilo do diplomatických snah EU v otázce patu na jižním Kavkazu. Při této příležitosti se mimo hlavní dění summitu sešla i tzv. minská skupina.²¹ Uskutečnila se bilaterální jednání mezi arménským prezidentem Seržem Sarkisjanem a jeho ázerbájdžánským protějškem İlhamem Alijevem. Část z diskusí tvořila základ dalšího setkání naplánovaného na červen 2009 do Petrohradu.

Po konci českého předsednictví se veřejný zájem o východní Evropu postupně snižoval. Letní pauza byla využita k odpočinku po šesti měsících intenzivní práce. Ale MZV se stejně snažilo udržovat stabilní kurz vzhledem k programu, ve kterém ČR zanechala stopy na unijní úrovni. 13. července se odehrála meziministerská schůze Výboru pro EU kvůli diskusi o dalším zapojení českých ministerstev ve Východním partnerství na národních a evropských úrovních.²² Společně s Polskem plánovalo MZV speciální schůzi stran budoucnosti Východního partnerství během švédského předsednictví (tato schůze se nakonec uskutečnila až během španělského předsednictví v lednu roku 2010).²³

Visegrádská skupina a východní Evropa

Visegrádská skupina hrála v otázce Východního partnerství oproti roku 2008 menší roli. Především zlepšovala komunikaci o institucionálních detailech summitu EU a institucionálním rámci Východního partnerství. 8. ledna premiéři států visegrádské čtyřky (V4) jednali ve slovenské metropoli o pozastavení dodávek ruského plynu do Evropy.²⁴ V průběhu setkání 22. dubna na Krymu představil své aktivity Mezinárodní visegrádský fond a oznámil, že Ukrajina obdržela největší finanční pomoc ze všech nevisegrádských zemí. Na jednání ministrů zahraničních věcí zemí V4 a Švédsko 21. května ministři pokračovali v projednávání témat zahajovacího summitu o Východním partnerství. Polskému předsednictví V4 byla vyslovena pochvala za roli, kterou v této otázce sehrálo, a Maďarsko potvrdilo, že Evropská politika sousedství (ENP) zůstane prioritou i za jeho předsednictví V4. Předsedové národních parlamentů států V4 vydali 3. června ve Varšavě společné prohlášení s gratulací českému předsednictví EU a s potvrzením závěrů summitu o Východním partnerství (viz kapitolu o V4).²⁵

Z iniciativy Karla Schwarzenberga vzniklo česko-polské fórum, jehož cílem bylo podpořit užší spolupráci mezi těmito dvěma zeměmi v otázce Východního partner-

ství.²⁶ Díky tomuto fóru byla posílena komunikace mezi polským a českým ministerstvem zahraničních věcí a bylo uspořádáno několik menších akcí, jako např. konference odborníků na toto téma.

Bilaterální témata

Česká republika si více než v předchozích letech si uvědomovala význam východní Evropy pro svou vnitřní stabilitu a nadále tedy podporuje bližší spolupráci s východními sousedy EU na úrovni politické, ekonomické i kulturní. Ukrajina i nadále zůstala klíčovým partnerem, ovšem české předsednictví kladlo větší důraz na dobré politické a ekonomické vztahy s Gruzii a s Běloruskem. Krom toho zůstane jednou z dlouhodobých prioritních zemí české rozvojové pomoci i Moldavsko.

Ukrajina

Stejně jako v roce 2008 byly česko-ukrajinské vztahy velmi intenzivní – ať už v rovině politické, ekonomické či občansko-společenské. Potvrdily se tím dlouhodobě dobré vztahy mezi těmito dvěma státy a pokračující podpora ČR politické a ekonomické stability na Ukrajině. V politické rovině byla významným prvkem krize dodávek zemního plynu, která vypukla v prvních lednových dnech roku 2009. Na dvacet dní byly přerušeny dodávky plynu z Ukrajiny do ČR, což mělo za následek krizi vážnější než v předchozích letech (v roce 2006 byly přerušeny dodávky plynu na 4 dny a v roce 2008 na 3 dny). Situace si vyžádala bezpočet oficiálních telefonických rozhovorů a několik návštěv Ukrajiny, které zde nelze v úplnosti vyjmenovat. Například jen od ledna do května proběhlo celkem šest česko-ukrajinských setkání na vysoké úrovni. Po skončení krize se premiér M. Topolánek setkal s ukrajinským prezidentem Viktorem Juščenkem v jihopolské Vratislavi. Zasedání Trojky EU s Ukrajinou na ministerské úrovni se uskutečnilo 5. února v Praze a prezident Václav Klaus v rámci setkání přijal ukrajinského ministra zahraničních věcí Volodymyra Ohryzka. 24. března prezident Juščenko přijel na pozvání českého prezidenta Václava Klause na dvoudenní návštěvu Prahy. Setkal se i s pražským primátorem Pavlem Bémem.²⁷ Tentýž den byla zároveň podepsána dohoda mezi ministerstvy obrany o strategické letecké přepravě. 25. března Juščenko slavnostně odhalil na pražském náměstí Kinských pomník ukrajinského básníka a buditele Tarase Ševčenka. Při všech těchto příležitostech čeští politici potvrdili svou podporu Ukrajině a jejímu sbližování s EU. V roce 2009 si téměř polovina Čechů přála, aby se Ukrajina stala členem Evropské unie, proti vstupu se stavěla asi třetina občanů.²⁸ Česká vláda podporovala především zahájení rozhovorů o ekonomické dohodě mezi EU a Ukrajinou. Navzdory restriktivní vízové politice, kterou vláda ČR vyvíjela finanční nátlak na cizince, aby se vrátili do svých domovských zemí, a navzdory zesíleným kontrolám dodržování zákonných podmínek na trhu práce ministerstvo vnitra v září navrhlo uvolnit vízový režim s Ukrajinou.²⁹ Bezprostředně po tomto rozhodnutí následoval finanční skandál s vydáváním víz podle pravidel, které Ukrajina zavedla v roce 2008 (viz ročenku 2008), do něhož byli zapleteni diplomaté, mezi jinými i český velvyslanec v Kyjevě.³⁰

Stejně jako v roce 2008 se konaly na půdě obou komor českého parlamentu diskuse o Čechách ze Zakarpatské Ukrajiny.³¹ Senát chtěl zpřesnit okruh českých občanů, kteří by měli mít nárok na odškodnění za nemovitý majetek, který museli nechat na území Podkarpatské Rusi v době druhé světové války.³² Prezident Klaus se nepřiklánil k tomu, aby stát v době ekonomické krize odškodňoval lidi za historické krivdy. Zákon nicméně nakonec podepsal.³³

České firmy jsou na ukrajinském trhu velmi aktivní, ačkoli česká média o mnoha nových aktivitách, uskutečněných v roce 2009, neinformovala a spíše se omezila na zprávy o starších projektech. Například tuzemská stavební společnost Stavby vybudovala v ukrajinské metropoli Kyjevě víceúčelové centrum za dvě miliardy korun.³⁴ 2.–3. 11. 2009 se v Brně konalo setkání představitelů hasičských sborů a prezidentů profesních komor požární ochrany ze států visegrádské čtyřky a Ukrajiny.

I nadále byly na Ukrajině velmi aktivní různé nevládní organizace, a to především v oblasti humanitární pomoci, např. Arcidiecézní charita Olomouc (ACHO), zlínská humanitární organizace Samari a brněnská Pomoc bez hranic. V roce 2009 učila česká horská služba v Karpatech své kolegy ze Zakarpatské Ukrajiny, jak pomáhat turistům zasypaným lavinami. Kraj Vysočina pomohl zlepšit stav škol a dalších zařízení pro děti na Zakarpatské Ukrajině a daroval jim 200 000 Kč na léky proti chřipce. V listopadu představitelé města Hradec Králové oznámili, že by chtěli navázat oficiální partnerství s ukrajinským městem Černigov. Toto partnerství již fungovalo za sovětského režimu.

Gruzie

Od války s Ruskem v srpnu 2008 se vztahy mezi Gruzii a ČR prohloubily. Patrné to bylo především v politické a humanitární oblasti, ovšem i v oblasti ekonomické, neboť české společnosti posílily své investice v zemi, zejména v energetickém sektoru. V důsledku toho zůstaly napjaté vztahy se separatistickou a proruskou Abcházíí: ministr zahraničních věcí Schwarzenberg byl otevřeně kritizován za výrok z 19. ledna, kdy v Bruselu prohlásil, že zapojení Běloruska do unijního programu Východního partnerství by se „velice zkomplikovalo“ v případě, že by Bělorusko uznalo samostatnost jižní Osetie a Abcházie.³⁵ 7. května se prezident Václav Klaus na Hradě setkal s gruzínským kolegou Michaiilem Saakašvilim. Prezidenti si před novináři potřásli rukou a nic nenasvědčovalo možnému sporu mezi nimi kvůli Klausovým výrokům z roku 2008 o tom, že válku mezi Gruzii a Ruskem v srpnu 2008 způsobila gruzínská invaze do separatistické oblasti jižní Osetie. Prezidenti neplánovali společné vystoupení.³⁶ 29. srpna český ministr financí Eduard Janota a jeho gruzínský protějšek Kacha Baidurašvili v Tbilisi podepsali dohodu o podpoře a vzájemné ochraně investic. „Dohoda vytváří základní právní rámec pro investiční aktivity investorů jednoho státu na území státu druhého a zabezpečuje ochranu vložených prostředků před neopodstatněnými zásahy ze strany státních orgánů,“ uvedl mluvčí ministerstva financí.³⁷

V létě 2009 Rusko opět vyprovokovalo Gruzii svým prohlášením, že Gruzie není připravena na vstup do NATO, a naznačilo možnost další války. 22. září bývalý prezident České republiky Václav Havel společně s několika dalšími bývalými evropskými státníky vyzvali představitele Evropské unie, aby vyhlásili aktivní strategii, která „na-

pomůže Gruzii pokojně získat zpět své území, obnovit teritoriální celistvost a dosáhnout stažení ruských jednotek, dislokovaných na gruzínském území“.³⁸ 8. října se konala v Senátu debata o stažení ruských vojsk z gruzínského území. Diskuse následovala bezprostředně po zveřejnění zprávy Evropské komise o válce v Gruzii, v níž se pravitilo, že válku v roce 2008 zahájila Gruzie, která však k tomu byla vyprovokována Ruskem.³⁹ Senátní rozprava naznačila, že česká politická elita nepřestávala být rozdělena mezi bývalé členy vlády, jako např. bývalého ministra zahraničních věcí K. Schwarzenberga (TOP 09) a bývalého vicepremiéra A. Vondru (ODS), kteří podporovali další pomoc Gruzii, a členy ČSSD a KSČM, kteří se chtěli vyhnout konfliktu s Ruskem.

V porovnání s předchozími lety české firmy posílily svou pozici na gruzínském trhu. „Z pohledu aktivit České exportní banky je Gruzie na druhém místě, z pohledu projektů, které se tady realizují,“ řekl v srpnu v Gruzii český ministr financí Eduard Janota.⁴⁰ Banka poskytuje vývozní úvěry a další služby českým exportérům, oblíbenější než Gruzie je podle její statistiky mezi vývozci jen Rusko. Například společnost Energo-Pro pokračovala v investicích do vodních elektráren, stala se největším investorem v Gruzii a drží si dominantní postavení na tamním energetickém trhu. Podepsala dohodu s gruzínským ministerstvem energetiky a vybuduje dvě vodní elektrárny (v přepočtu jde o investici za 2,5 mld. Kč).⁴¹ Do gruzínského zdravotnictví investuje např. pražská společnost Block, která v zemi vystavěla továrnu na léčiva a zprivatizovala největší gruzínskou nemocnici. Český obchodní obrat s Gruzii je relativně malý, za první pololetí letošního roku mírně přesáhl půl miliardy korun. S největšími obchodními partnery má Česko obchodní výměnu o dva řády větší.⁴²

Stejně jako v předchozím roce po srpnové válce Česká republika poskytla Gruzii významnou podporu. Velmi aktivní byly i nevládní organizace, jako např. liberecká „Hand for Help“, která za finanční podpory MZV ČR a libereckého magistrátu zajistila materiál pro nemocnici 40 km od Tbilisi.⁴³

Bělorusko

Česká republika je dlouhodobým kritikem poměrů v Bělorusku a hlavně kontroverzního prezidenta Lukašenka.⁴⁴ V roce 2009 však bylo podniknuto několik důležitých kroků ke zlepšení bilaterálních vztahů a zahájení dialogu mezi Běloruskem a EU. Tato pozice byla připravena v MZV již od začátku roku 2008.⁴⁵ V tomto ohledu se čeští politici vládnoucích stran zjevně evropeizovali a změnili své starší pozice, aby se přizpůsobili obecné unijní tendenci zahájit oficiální dialog se všemi aktéry, včetně těch kritizovaných. Tím vznikla nová příležitost pro české společnosti se zájmem investovat v Bělorusku.

V lednu 2009 navštívila Bělorusko delegace českých politiků a investorů. Diskutovalo se a jednalo o celé řadě otázek, týkajících se zlepšení bilaterálních česko-běloruských ekonomických vztahů.⁴⁶ Hlavní událostí však byla návštěva ministra Karla Schwarzenberga 17. dubna. Podle české diplomacie byl prvním českým ministrem zahraničních věcí, který do této postsovětské země jel.⁴⁷ Návštěva souvisela s projektem Východního partnerství: Schwarzenberg oficiálně pozval Bělorusko na summit. „*Otevřeně jsme se s [běloruským] ministrem i prezidentem bavili o tom, že Východní partnerství není žádný altruistický projekt. Je pro nás vzájemně důležité, abychom vy-*

tvořili prostředí bezpečné pro investice a byli prosperujícími sousedy,“ řekl ministr.⁴⁸ 14. října se ministr zahraničních věcí Jan Kohout setkal se zástupcem běloruské opozice Aljaksandrem Milinkevičem a podpořil úsilí o demokratický vývoj a politický dialog v Bělorusku.⁴⁹

Pozvánka na summit EU v Praze vyvolala mezi českými politiky a nevládními organizacemi smíšené reakce.⁵⁰ Myšlenka zahájit opět politický dialog s Běloruskem byla přijata, nicméně pod různými podmínkami. Senátoři z komise pro podporu demokracie ve světě např. 22. dubna oznámili, že se stydí za představu, že Bělorusko bude na summitu zastoupeno.⁵¹ „*Evropská unie by měla dát zástupcům Běloruska jasně najevo, že jejím partnerem nemůže být země, která drží politické vězně, omezuje svobodu slova a popravuje po netransparentních procesech,*“ sdělila mluvčí české odbočky Amnesty International Eva Dobrovolná. „*Mluvit se ale musí nejen s běloruskou demokratickou opozicí, ale i s představiteli státu,*“ zdůraznila předsedkyně Českého helsinského výboru a členka sdružení Občanské Bělorusko Anna Šabatová. V souvislosti s květnovým summitem se konala na Palackého náměstí v Praze demonstrace za to, aby evropské státy při přípravě spolupráce s Běloruskem nezapomněly zdůrazňovat nutnost demokratizace veřejného života a dodržování lidských práv v zemi.

Se zahájením politického dialogu s EU se otevřela cesta k obnově bilaterálních ekonomických vztahů. Bělorusko není mezi předními českými obchodními partnery, v posledních letech však obchodní obrat výrazně roste. V květnu 2009 uzavřely Hospodářská komora České republiky a Obchodně průmyslová komora Běloruska memorandum o spolupráci, jehož cílem je prohloubení ekonomické spolupráce. Tamní vláda totiž na konci roku 2008 zahájila velkou privatizaci, v níž rozprodává značnou část státního podílu v desítkách firem. Privatizace se mohou účastnit také čeští podnikatelé. Českým podnikům má pomoci při investicích v Bělorusku.⁵² V roce 2009 dodala brněnská společnost ALTA do Běloruska lakovnu v hodnotě kolem 110 mil. Kč (4 mil. EUR). Šlo hlavně o české strojírenské technologie a zařízení pro modernizaci výrobní základny běloruských průmyslových podniků.⁵³ Jihlavský strojírenský podnik Motorpal, výrobce součástí do diesellových motorů, podepsal smlouvu na dodávky čerpadel do motorů zhruba za 6 mil. EUR (v přepočtu asi 170 mil. Kč), což je ve srovnání s minulým rokem přibližně dvojnásobná částka.⁵⁴ Motorpal uskutečnil vyjednané dodávky vstřikovacích čerpadel do Běloruska díky státní podpoře (zakázka přibližně za 600 mil. Kč se má uskutečnit během tří let).⁵⁵

Moldavsko

Moldavsko má i nadále pro českou zahraniční politiku velký význam a je jednou z prioritních zemí v regionu s ohledem na transformační spolupráci (viz ročenku 2008). V roce 2009 české předsednictví více zviditelnilo českou tradiční pozici, zdůrazňující dodržování lidských práv a kritický názor českých vládních politiků na Rusko. Bilaterální jednání se soustředila na otázku Východního partnerství, které moldavští politici vnímali jako protiruský projekt. V únoru kritizoval moldavský prezident Vladimir Voronin Východní partnerství EU: „*Připomíná to SNS-2 [Společenství nezávislých států, tvořené většinou postsovětských republik]. K čemu nám je vytvářet ještě jedno SNS*

pod kontrolou EU? Podobá se to prstenci okolo Ruska,“ prohlásil v rozhovoru, který otiskl *Kommersant*.⁵⁶ 22. dubna premiér Topolánek podnikl oficiální předsednickou návštěvu Moldavska, kde se setkal s představiteli opozice, a odjel na jednání s premiérkou Greceaniovou a prezidentem Voroninem.⁵⁷ Navzdory restriktivní vízové politice, která byla v roce 2009 uplatňována k několika státům, včetně Moldavska, ministerstvo vnitra navrhovalo v září uvolnit vízový režim s tímto státem.

Arménie a Ázerbájdžán

Obdobně jako v minulosti byly české vztahy s těmito dvěma státy méně rozvinuté než vztahy se státy uvedenými výše. Nicméně plynová krize z počátku roku 2009 dala v souvislosti s oficiálními schůzkami jménem EU podnět k bilaterálním jednáním, která zlepšila dvoustranné politické a ekonomické vztahy. Premiér Topolánek přicestoval 14. 2. 2009 do Baku v rámci oficiální návštěvy jako představitel EU, o projektu Nabucco zde jednal s ázerbájdžánským premiérem Arturem Rasizadem a s prezidentem Ilchamem Alijevem.⁵⁸ Návštěva byla příležitostí ke zlepšení bilaterálních ekonomických vztahů.⁵⁹ 6. května se prezident Václav Klaus na Pražském hradě setkal s ázerbájdžánským prezidentem Ilchamem Alijevem.⁶⁰ 24. července uzavřel ministr financí Eduard Janota při pracovní návštěvě Ázerbájdžánu memorandum o spolupráci ministerstev financí a jednal o chystané dohodě o ochraně investic. Cílem pracovní cesty byla především podpora českých firem a investic v této kavkazské zemi.⁶¹

Arménský ministr zahraničních věcí Edvard Nalbandjan se 18. 2. 2009 sešel v rámci své oficiální návštěvy Prahy s ministrem Schwarzenbergem a vyjádřil zájem o Východní partnerství. Český ministr zahraničních věcí poznamenal, že je očekáván jistý pokrok na poli lidských práv a dialogu s občanskou společností, čímž přímo odkazoval na násilné události z doby arménských prezidentských voleb v březnu 2008 (viz ročenku 2008).⁶²

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE ENP: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Politici a diplomatické aktéři

Stejně jako v roce 2008 se východní dimenze Evropské politiky sousedství (ENP) soustředila v první řadě na české předsednictví EU, přičemž politici a diplomatické aktéři se od doby příprav českého předsednictví nezměnili (viz ročenku 2008). Prezident a premiér byli v době předsednictví z titulu svých funkcí velmi zaneprázdnění. Ovšem co se týče vztahů s Východem a státy Východního partnerství, za klíčové partnery lze označit ministerstvo zahraničních věcí – zejména Odbor států severní a východní Evropy (OSVE) a Odbor společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP), společně s úřadem místopředsedy vlády pro evropské záležitosti a českou stálou reprezentací v Bruselu. Tito úředníci byli v pravidelném kontaktu se stálým zastoupením ČR v Bruselu, s nímž projednávali agendu prostřednictvím videokonferencí. Neustále cestovali do Bruselu, kde se účastnili různých oficiálních i méně oficiálních

setkání, včetně jednání Výboru pro východní Evropu a Střední Asii (COEST) (blíže viz ročenku 2008). Další odbory, např. Odbor lidských práv a transformační politiky (LPTP), se více zaměřují na praktickou implementaci české politiky na Východě a spolupracují se sítí velmi aktivních neziskových organizací. Nicméně silnou pozici měla i další ministerstva, ministerstvo průmyslu a obchodu, ministerstvo financí a ministerstvo vnitra, stejně jako zvláštní zmocněnec MZV pro energetickou bezpečnost, neboť v rámci předsednictví EU velmi úzce spolupracovali na řešení plynové krize na Ukrajině, alternativním projektu dodávek plynu do EU z jižního Kavkazu, obnovení dialogu a ekonomických vztahů s Běloruskem či liberalizaci vízové politiky vůči Ukrajině. Z rozhovorů s představiteli ministerstev vyplynulo, že úřad místopředsedy vlády pro evropské záležitosti sehrál klíčovou roli v koordinaci těchto otázek, kdy se pokoušel nalézt konsenzus mezi českými aktéry. Například v otázce vízového režimu se tradičně nemohou shodnout ministerstvo zahraničních věcí a ministerstvo vnitra. Ve vyjednávání o posílení vztahů s Běloruskem se významně angažovalo ministerstvo průmyslu a obchodu.

České předsednictví se poučilo v tom, že je třeba zlepšit komunikaci s MZV a se zastupitelskými úřady a pak i mezi jednotlivými aktéry. Z rozhovorů s úředníky vyplynulo, že v rámci MZV každý odbor či oddělení mělo svůj vlastní program a příliš práce. Koordinace mezi SZBP (všeobecná koordinace) a OSVE (regionální záležitosti) mohla být snadnější, neboť OSVE se pokoušelo ponechat si kontrolu nad Východním partnerstvím. Ale v porovnání s rokem 2007, během kterého se tyto dva odbory (ale zejména OSVE) musely vyrovnat s důležitou výměnou personálu, se odborné zázemí v rámci MZV zlepšilo, navíc došlo i k vylepšení neformální komunikace, která napomáhá flexibilnějšímu řešení vzniklých problémů a podnětů. Během předsednictví se ministerstvo snažilo řešit nedostatek expertů na těchto dvou odborech najímáním mladých odborníků z nevládních organizací a spoléháním se na krátkodobě vyslané diplomaty z jiných států či z EK. Nicméně je zapotřebí ještě lépe provázat strategické a operační otázky (tranzitivní program, technická asistence a humanitární pomoc) v MZV a v jiných ministerstev, aby byly omezené zdroje ekonomické, technické a humanitární pomoci využívány smysluplně.⁶³ Před českým předsednictvím litovali pracovníci Stálého zastoupení ČR v Bruselu, že se mohli jen velmi málo zapojovat do rozhodování o Východním partnerství a že všechna rozhodnutí přicházela z Prahy. Zástupci ČR na zasedáních COEST (ať už v roli účastníků, nebo předsedy) zajišťovali především komunikaci, ovšem hráli i klíčovou roli při referování o diskusích na úrovni EU a při zajišťování podpory české pozice ostatními členskými státy.

Ekonomičtí hráči

Stejně jako v předešlých letech se ekonomické a obchodní aktivity ČR opíraly o podporu ministerstva zahraničních věcí (koordinace ekonomické dimenze české zahraniční politiky), ministerstva průmyslu a obchodu, ministerstva financí, agentury CzechTrade (www.czechtrade.cz), agentury CzechInvest (www.czechinvest.cz), síť Českých center a agentury CzechTourism (viz ročenku 2007 a 2008). Podle rozhovorů se přímá komunikace a koordinace mezi MZV a Ministerstvem obchodu a průmyslu

ČR také od roku 2009 obzvláště vylepšila.⁴⁴ Ministerstva a firmy si také uvědomily, že české nevládní organizace ve východních zemích mají cenné informace, které by mohly poskytnout českým investorům a firmám. České firmy jsou ve východní Evropě velmi aktivní, avšak zaměřují se především na klíčové země, tedy na Ukrajinu, Gruzii a stále více i na Bělorusko a Ázerbájdžán. Nejvíce zájmu bezpochyby poutá Ukrajina. Své zastoupení má na Ukrajině řada českých ekonomických aktérů stejně jako oficiální struktury, podporující české investice a obchod v zemi (podrobněji viz ročenku 2007 a 2008). Česká republika je v Gruzii stále největším zahraničním investorem, český původ má více než desetina zahraničních investic v zemi. České firmy rovněž dále pracovaly na svých investicích např. v Ázerbájdžánu, který „je díky produkci plynu a ropy i strategickou zemí pro ČR“.⁶⁵

Přestože bylo v Bělorusku otevřeno zastoupení Hospodářské komory ČR, je tu stále ještě prostor ke zlepšení a větší aktivitě. I nadále scházejí na internetu informace o ekonomické situaci těchto států a čeští investoři se při probíhání cesty na místní trhy musejí spoléhat na vlastní znalosti a kontakty. Možnou cestou ke zlepšení komunikace s českými firmami a k jejich zviditelnění ve východní Evropě by mohlo být personální posílení stávajících struktur. Zkvalitnit by potřebovaly i veřejně dostupné statistiky o českých zahraničních investicích tak, aby se zvýšil zájem české veřejnosti o východní region a aby se zlepšila propagace českých zájmů prostřednictvím MZV, ministerstva průmyslu a obchodu a jejich zahraničních struktur.

STÁTY VÝCHODNÍ DIMENZE ENP VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

Vztahy s východní Evropou byly v uplynulých letech podporovány především nepočtenými výzkumnými institucemi a think-tanky, mezi jinými např. Asociací pro mezinárodní otázky (AMO), Prague Security Studies Institute (PSSI), Ústavem mezinárodních vztahů (ÚMV) a Europeem (při Univerzitě Karlově). Není proto překvapivým zjištěním, že tyto organizace sehrály velmi aktivní roli při zvyšování veřejného povědomí o tomto tématu, ať již prostřednictvím konferencí, publikací či vystupování v médiích. Některé z nich se rovněž pokoušely ovlivnit tvorbu a další vývoj východní politiky ČR, zejména tím, že ministerstvu zahraničních věcí poskytovaly v této oblasti své expertní a analytické služby. Je zajímavé, že konkrétně některým (bývalým) členům AMO a PSSI bylo na dobu předsednictví nabídnuto místo na MZV, kde většina z nich pracuje i po skončení předsednictví. 5.–6. 5. 2009 byla pořádána velká mezinárodní konference „Eastern Partnership: Towards Civil Society Forum“. Konferenci organizovalo MZV společně s AMO ve spolupráci s řadou českých, polských a švédských výzkumných institucí a organizací. Probíhala formou fóra umožňujícího dialog s občanskou společností před oficiálním summitem.

Zapojení širší občanské společnosti bylo také dobře patrné. Pozvání Běloruska na květnový summit se v médiích i mimo ně setkalo se smíšenými reakcemi (viz výše). Skupina osmi NNO např. v únoru 2009 napsala dopis vládě, v němž apelovala na to, aby běloruský prezident Lukašenko nebyl pozván na pražský summit o Východním

partnerství.⁶⁶ Stejně jako v minulosti i roce 2009 české nevládní organizace významně přispěly k realizaci humanitárních projektů v rámci české rozvojové politiky (viz bilaterální vztahy ČR). Velká část z nich je podporována v rámci Programu transformační spolupráce ze zdrojů MZV.

Východní Evropa v médiích

Téma východní Evropy se v médiích objevovalo především v souvislosti s konkrétními událostmi, např. s plynovou krizí na Ukrajině v lednu 2009⁶⁷ nebo s českou snahou zapojit Bělorusko do květnového summitu o Východním partnerství.⁶⁸ Po skončení českého předsednictví EU se však počet článků a rozhlasových reportáží o východní problematice snížil a média se více zaměřovala na ruské reakce na události ve východní Evropě.

ZÁVĚR

Závěrem lze říci, že česká politika vůči zemím východní dimenze Evropské politiky sousedství (ENP) získala v roce 2009 novou dynamiku, zejména v důsledku vážné krize (přerušení dodávek plynu do Evropy na počátku roku a zahájení Východního partnerství v době českého předsednictví EU). Pokud jde o zhodnocení institucionální koordinace této politiky podle pěti kritérií, definovaných v analýze české zahraniční politiky za rok 2007, lze říci, že došlo k dílčímu zlepšení: 1) Východní Evropa se bezpochyby stala prioritou české zahraniční politiky, ale je třeba stále pracovat na tom, aby se zvýšil veřejný zájem o toto téma. 2) U ostatních ministerstev lze zaznamenat zvyšující se angažovanost v otázce východní Evropy, což odpovídá všeobecné internacionalizaci odborných ministerstev, která musejí reagovat na globální fenomény, jako je zahraniční obchod a investice, volný pohyb osob, energetika či humanitární pomoc. Komunikace mezi MZV a ministerstvem obchodu a průmyslu se zlepšila. Nicméně ze všech vládních resortů má i nadále největší zájem o východní Evropu ministerstvo zahraničních věcí. 3) ENP se v době českého předsednictví věnovalo více vládních úředníků, a někteří z nich byla „zapůjčeni“ z ostatních členských států EU nebo z Evropské komise. Ostatní byli zaměstnáni na omezenou dobu. Přestože někteří z úředníků přijatých na krátkodobý kontrakt na ministerstvu zůstali i po červnu 2009, bude třeba pracovat na tom, aby byla zaručena kontinuita a aby česká značka nezmizela z tématu Východního partnerství. 4) Klasické dilema z praktického hlediska představuje přesun úředníků na jiná místa. Jeden z hlavních architektů českého návrhu východní politiky po skončení českého předsednictví odešel do Washingtonu. „Vypůjčení“ diplomatů a úředníků komise se vrátili na svá bývalá místa. Fakt, že se bývalý místopředseda vlády pro evropské záležitosti Štefan Füle stal komisařem pro rozšíření Unie a sousedství, pomáhá české diplomacii, aby byla informována o tom, o čem se jedná v Bruselu. 5) Ačkoli vnitřní restrukturalizace umožnila lepší interní koordinaci evropských záležitostí, je třeba vynaložit další úsilí, aby se ENP netříštila mezi kompetence různých odborů MZV a aby nad možnou vnitřní a meziministerstevskou rivalitou převládla dobrá komunikace.

Co se týče obchodu, současně lze zaznamenat i vzrůstající zájem českých firem o obchod a investice ve východní Evropě, přestože vysoký podíl z těchto aktivit se odehrává v oblasti energetiky (plynu a ropy).⁶⁹ S hospodářskou krizí a zvyšující se konkurenceschopností nově industrializovaných zemí jsou české firmy pod velkým tlakem, nutícím je hledat nová odbytí a investovat do zemí s nízkými náklady. Z tohoto pohledu se východní Evropa jeví pro české společnosti jako přirozená volba, neboť znají místní podmínky a prostředí a mohou těžit z všeobecně dobré pověsti českého průmyslu a českých výrobků v tomto regionu. Vzhledem k tomu, že zhruba 80 % českého obchodu se uskutečňuje se zeměmi EU, jeví se ekonomická integrace východních sousedů EU do Unie jako ideální způsob ošetření českých obchodních zájmů.⁷⁰

České nevládní organizace se stejně jako v minulých letech výrazně angažovaly v podpoře lidských práv a poskytování pomoci v tomto regionu. Nicméně na rozdíl od debaty z roku 2008, která následovala po válce v Gruzii, a poté, co se problematice východní Evropy dostalo v první polovině roku 2009 významnějšího místa v médiích pouze na určitou dobu, není jisté, zda se zájem obyvatel ČR o východní část Evropy skutečně zvyšuje. A přestože je jasný zájem o západní balkánské státy, stále se na státy východní Evropy hledí prizmatem Ruska a velkých obav, které jsou s ním spojovány.⁷¹ Jak nicméně prohlásil bývalý premiér Topolánek po tříhodinové tiskové konferenci u příležitosti zahájení summitu o Východním partnerství: „Není možné se tvářit, že na východ od nás nic není.“⁷²

Překlad z angličtiny: Lucie Königová, s přispěním Jana Hrubína.

Poznámky

- ¹ Úřad vlády (2007): *Prioritní oblasti předsednictví České republiky v Radě Evropské unie v prvním pololetí roku 2009.*
- ² *Jednání o asociační dohodě EU s Kyjevem se potáhnou celý rok.* Česká tisková kancelář, 4. 2. 2009.
- ³ *Topolánek: Realizaci Nabucca by mohl pomoci březnový summit EU.* Česká tisková kancelář, 13. 2. 2009.
- ⁴ *Hlavní závěry summitu EU, který dnes skončil v Bruselu.* Česká tisková kancelář, 13. 2. 2009.
- ⁵ Rozhovor s českým diplomatem. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 15. 3. 2010.
- ⁶ *EU v březnu zhodnotí postup Běloruska k demokracii.* Česká tisková kancelář, 4. 2. 2009.
- ⁷ *Lidská práva v Bělorusku se zlepšila, tvrdí helsinský výbor.* Česká tisková kancelář, 2. 3. 2009.
- ⁸ *EU se zatím nerozhodla, zda na summit k východu pozve i Lukašenka.* Česká tisková kancelář, 27. 3. 2009.
- ⁹ *Schwarzenberg ve čtvrtek navštíví Bělorusko.* Česká tisková kancelář, 14. 4. 2009; *Bělorusko pozváno na pražský summit, účast Lukašenka s otazníky.* Česká tisková kancelář, 17. 4. 2009.
- ¹⁰ *Minsk: Lukašenko na pražský summit nepřijede.* Česká tisková kancelář, 5. 5. 2009.
- ¹¹ *Hrad: Klaus nepodá ruku Lukašenkovi, na Hradě ho nepřijme.* Česká tisková kancelář, 17. 4. 2009.
- ¹² *Lukašenko se summitu v Praze nezúčastní.* Česká tisková kancelář, 30. 4. 2009; *Minsk: Lukašenko na pražský summit nepřijede, op. cit.*

- ¹³ *Předsednictví EU je znepokojeno povolebním vývojem v Moldavsku.* Česká tisková kancelář, 8. 4. 2009.
- ¹⁴ *V Moldavsku se přepočítávají hlasy, prezident vyzývá k amnestii.* Česká tisková kancelář, 15. 4. 2009.
- ¹⁵ *Premiér Topolánek vyslechl moldavskou opozici.* Česká tisková kancelář, 22. 4. 2009.
- ¹⁶ *Vláda: Východní partnerství bude v Praze zahájeno přesně za měsíc.* Česká tisková kancelář, 6. 4. 2009.
- ¹⁷ Tamtéž.
- ¹⁸ *EU dnes v Praze oficiálně zahájila Východní partnerství; Barroso: Východní partnerství bude sloužit strategickým zájmům EU; EU se sblížila s postsovětskými státy, řada lídrů zemí EU chyběla.* Česká tisková kancelář, 7. 5. 2009.
- ¹⁹ *V Praze jedná unie s partnery z východu, řada lídrů zemí EU chybí.* Česká tisková kancelář, 7. 5. 2009.
- ²⁰ Postřeh autorky účastnicí se jako pozorovatelka summitu EU o Východním partnerství, 5. 5. 2009.
- ²¹ *Minská skupina po setkání Alijeva a Sarkisjana mírně optimistická.* Česká tisková kancelář, 7. 5. 2009.
- ²² *Usnesení Výboru pro EU ze dne 13. července 2009 č. 13 k materiálu Východní partnerství – koordinační mechanismy a další postup.*
- ²³ *Konference „The Future of the Eastern Partnership: Challenges and Opportunities“ („Budoucnost Východního partnerství: Výzvy a příležitosti“), Madrid, 27.–28. 1. 2010; Rozhovory s českými diplomaty, Ministerstvo zahraničních věcí, 15. 3. 2010.*
- ²⁴ *Premiéři V4 budou jednat o pozastavení dodávek ruského plynu.* Česká tisková kancelář, 7. 1. 2009.
- ²⁵ *Visegrádská skupina (2009): Společné prohlášení předsedů národních parlamentů zemí Visegrádské skupiny.* Varšava, 3. 6. 2009. On-line: (www.visegradgroup.eu).
- ²⁶ Rozhovor s českým koordinátorem fóra, Praha, prosinec 2008.
- ²⁷ *Klaus přijme na Pražském hradě ukrajinského prezidenta Juščenka.* Česká tisková kancelář, 24. 3. 2009.
- ²⁸ *Vstup Ukrajiny do EU podporuje téměř polovina Čechů.* Česká tisková kancelář, 14. 8. 2009.
- ²⁹ *Týden.cz: Vnitro navrhuje uvolnit vízový režim v některých zemích.* Česká tisková kancelář, 10. 9. 2009.
- ³⁰ *Aktuálně.cz: Protikorupční policie prověřuje víza na Ukrajině.* Česká tisková kancelář, 21. 9. 2009.
- ³¹ *Češi ze Zakarpatské Ukrajiny se asi dočkají odškodnění za majetek.* Česká tisková kancelář, 24. 2. 2009; *Češi z Podkarpatské Rusi se nejspíš dočkají odškodnění za majetek.* Česká tisková kancelář, 27. 3. 2009.
- ³² *Senát vrátil sněmovně návrh odškodnit Čechy z Podkarpatské Rusi.* Česká tisková kancelář, 7. 5. 2009.
- ³³ *Klaus se nepřiklání k dalšímu odškodňování za historické křivdy.* Česká tisková kancelář, 5. 6. 2009; *Klaus podepsal zákon o odškodnění Čechů z Podkarpatské Rusi.* Česká tisková kancelář, 29. 6. 2009.
- ³⁴ *Firma Stavby postaví v ukrajinském Kyjevě centrum za 2 mld. korun.* Česká tisková kancelář, 10. 2. 2009.
- ³⁵ *Separatistická Abcházie kritizuje šéfa české diplomacie.* Česká tisková kancelář, 24. 2. 2009.
- ³⁶ *Klaus se setkal s gruzínským prezidentem Saakašvilim.* Česká tisková kancelář, 7. 5. 2009.
- ³⁷ *Česko a Gruzie podepsaly dohodu o vzájemné ochraně investic.* Česká tisková kancelář, 29. 8. 2009.
- ³⁸ *MF Dnes: Havel a další státníci vyzývají EU k řešení otázky Gruzie.* Česká tisková kancelář, 22. 9. 2009.
- ³⁹ *Válka začala Gruzii, ale Rusko provokovalo.* Lidové noviny, 1. 10. 2009; *Senát se přes odpor ČSSD a KSČM bude zabývat situací v Gruzii.* Česká tisková kancelář, 7. 10. 2009; *Senát schválil výzvu k odchodu ruských vojsk z gruzínských území.* Česká tisková kancelář, 7. 10. 2009.
- ⁴⁰ Tamtéž.
- ⁴¹ *ČRo: Energo-Pro získala v Gruzii zakázku za 2,5 mld. Kč.* Česká tisková kancelář, 3. 5. 2009.
- ⁴² *Česko a Gruzie podepsaly dohodu o vzájemné ochraně investic, op. cit.*
- ⁴³ *Sanitka pro Gruzii vyrazila na 5000 kilometrů dlouhou cestu.* Česká tisková kancelář, 3. 5. 2009.

- ⁴⁴ *Hrad: Klaus nepodá ruku Lukašenkovi, na Hradě ho nepřijme*, op. cit.; *ČR patří k hlasitým kritikům režimu Alexandra Lukašenka*. Česká tisková kancelář, 17. 4. 2009.
- ⁴⁵ Rozhovor s českým diplomatem. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 15. 3. 2010.
- ⁴⁶ *ALTA dodá do Běloruska lakovnu za 110 milionů korun*. Česká tisková kancelář, 26. 1. 2009.
- ⁴⁷ *Schwarzenberg ve čtvrtek navštíví Bělorusko*, op. cit.
- ⁴⁸ *Schwarzenberg pozval Bělorusko na summit v Praze*. Česká tisková kancelář, 17. 4. 2009.
- ⁴⁹ *Kohout se setkal s Milinkevičem, Česko potvrdilo podporu opozici*. Česká tisková kancelář, 14. 10. 2009.
- ⁵⁰ *Aktivisté: S Běloruskem by EU měla jednat i o lidských právech*. Česká tisková kancelář, 17. 4. 2009.
- ⁵¹ *Senátní komisi pro demokracii vadí pozvání Běloruska do Prahy*. Česká tisková kancelář, 22. 4. 2009.
- ⁵² *E15: HK podepsala memorandum o ekonomické spolupráci s Běloruskem*. Česká tisková kancelář, 15. 5. 2009.
- ⁵³ *ALTA dodá do Běloruska lakovnu za 110 milionů korun*, op. cit.
- ⁵⁴ *Jihlavský Motorpal čelí krizi hledáním dalšího odbytu v Bělorusku*. Česká tisková kancelář, 5. 2. 2009.
- ⁵⁵ *Motorpal dodá do Běloruska čerpadla s pomocí státní garance*. Česká tisková kancelář, 16. 6. 2009.
- ⁵⁶ *Moldavský prezident kritizoval východní partnerství EU*. Česká tisková kancelář, 27. 2. 2009.
- ⁵⁷ *Premiér Topolánek vyslechl moldavskou opozici*, op. cit.
- ⁵⁸ *Topolánek: Realizaci Nabucca by mohl pomoci březnový summit EU*, op. cit.
- ⁵⁹ *Topolánek jede do Střední Asie jednat o plynu a partnerství s EU*. Česká tisková kancelář, 11. 2. 2009.
- ⁶⁰ *Před summitem s EU jednal ázerbájdžánský prezident s Klausem*. Česká tisková kancelář, 6. 5. 2009.
- ⁶¹ *Janota jednal v Baku o investicích českých firem a jejich ochraně*. Česká tisková kancelář, 24. 7. 2009.
- ⁶² *Schwarzenberg: Očekáváme další zlepšení lidských práv v Arménii*. Česká tisková kancelář, 18. 2. 2009.
- ⁶³ Rozhovory na Ministerstvu financí ČR, 17.–18. 3. 2010.
- ⁶⁴ Rozhovory na Ministerstvu zahraničních věcí ČR, 15. a 17. 3. 2010.
- ⁶⁵ *Janota jednal v Baku o investicích českých firem a jejich ochraně*, op. cit.
- ⁶⁶ Dopis je k dispozici on-line na www.civicbelarus.cz.
- ⁶⁷ *Deníky komentují výsledky jednání o dodávkách plynu z Ruska*. Česká tisková kancelář, 12. 1. 2009.
- ⁶⁸ Viz výše uvedené odkazy na tisk.
- ⁶⁹ Viz údaje v Kratochvíl, Petr–Tulmets, Elsa (2007): *Checking the Czech Role in the European Neighbourhood / Úloha České republiky v evropském sousedství*. Analysis for the Friedrich-Ebert-Stiftung, 2/2007. On-line: (www.iir.cz/upload/WorkingPapers/ENP-Working_paper_cz.pdf).
- ⁷⁰ Král, David (2010): *The Czech Republic and the Eastern Partnership – from a by-product to a beloved child?* In: Albrycht, Izabela (ed.) (2010): *The Eastern Partnership in the Context of the European Neighbourhood Policy and V4 Agenda*. Krakov: Institute of European Integration, s. 6.
- ⁷¹ Rozhovor s pracovníkem organizace Člověk v tísni, 18. 3. 2010.
- ⁷² *Barroso: Východní partnerství bude sloužit strategickým zájmům EU*, op. cit.

Kapitola 11

Balkánský rozměr české zahraniční politiky

Filip Tesař

BALKÁNSKÝ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

České předsednictví Rady EU v první polovině roku 2009 znamenalo pro balkánskou agendu mimořádně důležité období, a to ze dvou důvodů. Zaprvé došlo při programové přípravě předsednictví v podstatě k první jasné formulaci české politiky vůči Balkánu a zadruhé byla tato agenda vystavena souběžnému tlaku ostatních zájmových oblastí české zahraniční politiky v podstatně vyšší zátěži, než je běžné. Díky tomu je možné i zhodnotit, jaký reálný význam má v české zahraniční politice Balkán v porovnání s dalšími oblastmi, zájmy a cíli. Dalo by se říci, že balkánská agenda nalezla svou reálnou váhu, oproštěnou od dřívějšího občasného verbálního nadhodnocování, současně však i bez podhodnocení. K tomu došlo i kvůli nezájmu politické scény (odpolitizování bylo posíleno také tím, že na úřadu ministra pro evropské záležitosti Alexandra Vondry, odpovědného za přípravu, se na programu podíleli i lidé se zkušenostmi z nevládního sektoru).

Program reflektoval dlouhodobé české pozice, především co se týče otevřenosti vůči přistoupení západobalkánských států. Je ovšem pochopitelné, že nešlo ani tak o formulaci české zahraniční politiky vůči Balkánu jako o formulaci programové platformy přijatelné pro EU. Taková platforma v sobě nutně musí nést i rezignaci na některé vlastní cíle, zájmy, či alespoň přání, na druhou stranu pro malý stát, jako je Česká republika, je reálné naplňovat své regionální zájmy především v souladu s politikou EU. Formulace české balkánské politiky, založené na souladu s EU, je navíc na politické scéně v zásadě přijatelná pro všechny parlamentní strany, s výjimkou KSČM. Ačkoli před zahájením předsednictví nedošlo k formální shodě na jeho pracovním programu, opozice tento dokument, co se východisek a cílů ohledně západního Balkánu týče, nezpochybnila. Z těchto důvodů tedy můžeme pracovní program českého předsednictví pokládat za minimalistickou formulaci české balkánské politiky, bez ohledu na to, že *de facto* nešlo o formulaci českých priorit a zájmů ani o stra-